

דרך כל הדתות - לאושר

הגשם הסמיך הפך את סימטאות השוק העתיק של עכו לשלוליות של בוך. מאחת השלוליות האלה הסתעף מעבר צר וחשוך, שהוביל לבית-ערבי ישן. המדרגות היו משופשפות וחטורות מעקה. בקומה השלישית, בין חצירות ירדיות ערביים שצרחו בקולי קולות, עמדה אשה. היא דיברה ערבית ויכלה להיות ערבית טיפוסית — לולא פניה, שהעידו עליה כאלף תעודות לידה שהיא גרמניה נוצרית.

דרכה של מרתה אבו-שגב לבית עכו בעכו העתיקה היתה ארוכה ומייגעת. היא יכלה לשמש חומר גלם מצויין לסופר מחונן — לולא היתה זאת דרך כה רגילה במאה ה-20.

חיים חדשים

הדרך התחילה לפני 22 שנה, בפראג. מרתה ארנסטפויול היתה בתו של גרמני עני מארץ הסודטים, שעבד ברפת. כשמת, השאיר אשה, בן ושתי בנות. היטלר נכנס לארץ, המשפחה הגרמנית חדלה להיות בת מיעוט מקופה והפכה חלק של העם השליטי. כחודש עבור האושר לבש את מדי צבא הרייך.

אולם האושר לא האריך ימים. הפיהרר איבד את עצמו לדעת. הבן הבכור נפל בשבי האמריקאים שחררו לציבולו בקיה, ומאו נעלמו עקבותיו כליל. אם נהרג על ידי הצ'יכים, או מת במחנה עבודה סובייטי, אין איש יודע. למשפחה לא ניתן זמן רב להרהר בדבר. הצ'יכים העמיסו אותה על רכבת, גרשו אותה לגרמניה, שם הצטרפה למחנה הגדול של מיליוני הפליטים הסרריהבית שאכלו את הדיסה אשר הפיהרר ביטל. מרתה היתה בת 14 כשפגעה בה גורל זה. אחרי שנתיים של קיום עלוב במחנות עלובים עוד יותר, פגשה ביהודי צעיר בשם ריכטר. בלילות אהבה, הראשונה לנצרה המקופחת, דיבר על ארץ חמה ויפה בה אפשר יהיה להתחיל בחיים מחדש. מרתה התלהבה. ברחו מן הבית, נסעה עמו לארץ ישראל.

הירש, יהודיה, נשואה

בארץ געשה המלחמה, יהודים היו רצויים. כדי להקל על הפרוצדורה יעץ ריכטר לחברתו למסור שם כוזב, לאומיות כוזבת, מצב משפחתי כוזב. בתעודת הוזהו נרשם: מרתה הירש, יהודיה, נשואה.

אולם הנישואין ללא טכס לא עמדו בפני השמש הישראלית הלוהטת. הזוג השתקע בעכו, נולד לו בן שמת כעבור שנה. השניים החליטו להפרד.

לא עבר זמן רב, ומרתה הכירה לבסוף את בחיר לבח האמיתי. היה זה בחור ערבי צעיר, או בן 21. שישב בחנות זעירה לגלנטריה באחת מסימטאות השוק. החנות היתה שייכת לאביו ולאחיו הנשואים.

האהבה בין הגרמניה החיננית ומחמוד אבו-שגב האהוד היתה מיידית. היה ברור לשניהם שעליהם להתחתן. אך איך עושים זאת בארץ בה קיים חוק נישואין ערבי?

הדרך הפשוטה היתה לשנות את הרישום. אך זו היתה דרך מסוכנת. ריכטר, שביקש לעזור לחברתו לשעבר, הציע פתרון אחר: להכיר בעובדות, לכתב לרבנות ולהתגרש.

כך מצאה מרתה את עצמה באחד הימים מול רב ארון זקן, ליד עדים שהעידו שהם מכירים את החתן והכלה. היא אישרה ששמה מרתה הירש, שהיא נשואה לריכטר, שהיא יהודיה ושי היא רוצה להתגרש. הרב נתן את הגט.

אולם כעבור כמה חודשים נתברר שאין זה מספיק. על מרתה היה להמיר את דתה, תהיה כאשר תהיה, ולהיות למוסלמית כדי להינשא לבעלה לפי דין מוחמד וחוק ישראל. לשם כך היה צורך באישור משרד הדתות. בצדק חשבו השניים שהפקידים היהודיים יתרגזו אם ישמעו כי יהודיה רוצה להמיר את דתה. הם החליטו, איפוא, להודות על האמת הנוצרית.

בסריבה משפחתית. תעודה קרועה

היו דרושים ארבעה חודשים כדי לשכנע את הפקידים ש אמנם מרתה נוצרית היא — דבר שהיה ברור לכל אדם שראה את פניה. תעודת-הלידה שלה נקרעה פעם על ידי ריכטר בשעת מריבה משפחתית. שום תעודה אחרת לא היתה. לבסוף נמצאה תמונה של מרתה הקטנה עומדת ליד צלב. זה הועיל.

לפני שנתיים עמדה מרתה ארנסטפויול-הירש-ריכטר לפני כוהן הדת המוסלמית, צרפה את השם אבו-שגב לשרשרת שמור תיה. היה נדמה שזה הסוף. אולם זו היתה רק ההתחלה. חיי המשפחה היו מאושרים. מרתה למדה את השפה החדר

מרתה אבו-שגב, בנה ובעלה

יש לך כבר ערבי קטן בבטן?

שה, אומנם לא שיכנעה ערבים, אך יכלה לדבר עם גיסייה וגי סותיה, התמוגה באופן מפליא עם חיי המשפחה הערבית הטיי פוסייה. היא גרה בחדר אחד. גם הוא ערבי טיפוס, עם בעלה. מחמוד למד גרמנית, כשם שלמד קודם אנגלית ועברית! באחד הימים ביקש מחמוד להוציא לעצמו ולאשתו פספורט טים. הפספורט שלו ניתן מיד. לא כן הפספורט של אשתו. הפקידים במשרד הניחם לא התענינו במעשי הפקידים במשרד הדתות. בשבילם היתה מרתה עדיין טובה. הסברותיו של מחמוד הועילו רק בכיוון ההפוך. הן גירו את סקרנותם של הפקידים.

עשיתי מה שאמרו ליו

התוצאה היתה מובנת מאליה: שני שוטרים הופיעו בביתה של מרתה, הוזימו אותה ואת בעלה למשטרה. שם נפתח נגדה תיק על מסירת פרטים כוזבים לרבנות בשעת הגט המדומה. המשטרה ערכה חיפוש בביתה, החרימה את כל תעודותיה. השוטרים לא התייחסו באהדה רבה לנוצרית שהפכה מוסלמית. סיפרה מרתה: "הקצין צעק עלי — את כבר הרה? יש לך כבר ערבי קטן בבטן? בכיתי. אמרתי לו — האם אינני בן אדם כמוך? למה אתה מרע לי? או הוא הציע לי סוכריות, וכסרבתו לקחת אותן לגלגל — מה, יש לך רמאדן היום?"

בינתיים נולד "הערבי הקטן בבטן", נקרא ריאד אבו-שגב. אמו הניקה אותו שעה שישבה על ספסל הנאשמים בבית משפט השלום בחיפה, סיפרה לשופט את כל קורותיה. "עשיתי מה שאמרו לי לעשות. לא היתה לי ברירה אחרת!" השופט העיביר את דינה לבית המשפט המחוזי.

שעה שחיכתה למשפטה, קיבלה מרתה השבוע מברק ממינכן. אמה נפטרה בשביל-לב, תחזיר את נפשה לבורא. לדברי הרופאים, עוד לפני חג המולד. מרתה עצמה ישבה ליד חלון חדרה, המסקיף על המפרץ ההיסטורי של עכו, לא בכתה אפילו. כ-22 שנות חיה כבר קרה לה כל כך הרבה, ששוב לא היה דבר שיכול לסחוט דמעות מעיניה. ואחרי הכל היה לה רכוש אחד: אהבת בעלה הצעיר והיידותי, ובנה ריאד.

בשנות השורות, החל לומד משפטים בתל-אביב, נטש לא פעם ישיבה עם ראש-המשלה כדי לשמוע הרצאה על החוק הפלילי. שאי-תו האמיתית היתה לצאת לחופשה של שנה, להקדישה כולה ללימודים. על סף אישור הלום זה חל השינוי המכריע האחרון בחייו. משה דיין, ראש-המטה הכללי, היה מתנתו האחרונה של בני גיי. למדינה, לפני שמסר את רסן השלטון הפוליטי לידי משה שרת. **אתם היחידים!** "צורה זו וכה הצבא כי חיילי הראשון הוא דמות סטגונית, שונא טכסים, אוהב את הסיכון האישי כפי שאחרים אוהבים יין וסיגריות, כותב שירים ב"שעות הפנאי". גישתו למקצוע מתאימה מאוד לפקודת-היום של חייל בריטי גדול, הדוכס וילינגטון, שהתרגו על ריבוי הטופסים ב"צבאו וקבע: "תפקיד החייל ללחום, לא לכתוב!"

גישתו לתפקידו החדש כוללת בנאום ש"נשא השבוע לפני קציניו החדשים של צה"ל, אחרי חלוקת סימני הדרגות בגשם שוטף: "באשר ירצו להוקיע את מדינת ישראל וכ"אשר יעסקו בגינוי קיביא — ימצאו לכך נושאים בעולם כולו. אך כאשר צריך יהיה להבטיח את מדינת-ישראל ואת הכנסת, הנמדצאת מאות מטרים בלבד מן הגבול, תהיו אתם היחידים הנושאים באחריות זו!"

כחייל, עומד דיין מחוץ לכל היכוח פורליטי. הצבא הוא מכשיר בידי הממשלה. לכן לא הזכיר כי מוקיעי קיביא נמצאו גם באותו בניין הכנסת.

העשייה

על-גבי הנייר

המיסודים והבעלים של חברת הטון ל"תאית ונייר מנייר-ורק, האחים מאור, היו שם ידוע במשרד האוצר. הצ'יקים שלהם, בני שש ספרות, שנמסרו למגבית, נתקבלו על ידי האוצר בזרועות פתוחות. ממש כמו שנתקבלה הצעתם להקים בארץ מפעל לייצור נייר. מצד חיוני זה חסר מאוד בארץ, והיו תקופות שמחסרו הגיעו כמעט עד משבר. המפעל קבל את כל הזכויות של מפעל מאושר, ביניהן את הזכות להוציא בכל שנה 10% מההשקעה המקורית במטבע זר, לי תשלום הרחמים לבעלי המניות. למקום המפעל נבחרה חדרה. נקנו 80 דונאם קרקע. 2,5 מיליון הדולאר של משקיעי החוץ, הוסיפה הממשלה 400 אלף ל"י מתקציב הפיתוח וארגון בתי הדרפוס בישראל, יחד עם אגודת המוציאים לאור, הוסיפו גם הם 315 אלף ל"י.

21 חודש אחרי שהונחה אבן הפינה התלה בשבוע שעבר המכונה הענקית, שאורכה 72 מטר, לפלוט קילומטרים של נייר.

ההשבון הקר. השמחה בפתיחת המפעל היתה כמעט כללית, פרט למספר יודעי חשבון שהתלהבו פחות. נטלו הם נייר (תוצרת חוץ) ועפרון וחישובו:

- את כל חומרי הגלם יצטרך המפעל להביא מחוץ לארץ. טון של תאית עולה כ-85 דולאר.
- החומרים הכימיים לעיבוד הנייר, מחירי הדלק במטבע זר לכיסוי תצרוכת האשכול וההסקה של המפעל — כל אלה יעלו כ-45—50 דולאר נוספים על כל טון נייר.
- מחיר הנייר המוגמר בשוקי העולם כיום אינו עולה על 150—155 דולאר לטון.
- אם להביא בחשבון את הוצאות ה"בלאט במטבע זר, וכן את סכומי הרחמים, שיוצאו גם הם במטבע זר — כמעט שלא נשאר כל חסכון פדולאריים.
- לעומת זאת, יעלה הנייר לצרכנים, בלירות ישראליות במחיר גבוה הרבה יותר ממחירו כיום.

שרות למפעל

את הייצור הוא תוכננה שהמפעל עובד ליצר נייר מסוגים שונים באותן המכונות, ש"הכושרו לכך, בניגוד למפעלים בחוץ לארץ, המתרכזים בסוג נייר אחד, מוזילים על ידי כך את הייצור, לפי תכניתו, ייצר המפעל לשנה 3500 טון נייר קראפט, לצורכי אריזה, 3000 טון נייר עתון ו-6000 טון נייר לכתביה ולהדפסת ספרים.

מה יהיה מחיר הנייר, דבר זה אינו ידוע עדיין. אם תחגשם כוונת האוצר, לגבות בלי של 25% ממחיר הנייר, כפי שהוא גובה

המחשבה, גם התאים במיוחד לרוח של דור שלא הראה מעולם כשרון בולט או נטייה בולטת לשטחים עיוניים מופשטים. משה דיין הוא אחד הבולטים בין מנהיגים אלה. הוא תופס בחוג קטן זה מקום משלו. אין הוא מגיע לגדולתו ההומאנית של שמעון אבידן, לעמקותו הרעיונית של יגאל אלון, אך הוא עולה על שניהם בהעזתו הקיצונית. אמר בשעתו איש פלמ"ח: "הראש של יגאל (אלון), הלב של שמעון (אבידן) והדם של משה (דיין) היו יוצרים יחד מנהיג אידיאלי. לו היה משה איש פלמ"ח ויגאל איש פלמ"ח, לא היה משה איש פלמ"ח עובר בשקט..."

למה היה פירוק המשפחה עובר בשקט...

מפלגה בלתי-רשמית. ככל מנהיג צעיר נתקל דיין במציאות הארץ, בעובדה שבעיותיה הסיודיות לא נפתרו. ככל מנהיג צעיר חפץ פתרון ברור וחד-משמעי. משך זמן מה שיחק בין הרעיון לעבור למדיניות-החוק, ולפני שנתיים אף נפוצו שמועות שחוגים מסוימים לקחוהו בחשבון כשר-חוק אפשרי. אולם הדיפלומטיה לא נראתה לו מעולם חשובה ביותר. הוא השתתף בשיחות יודוס, שוחח כמה פעמים בחשאי עם המלך עבדאללה, גויס לאו"ם אחרי מעשה קיביא. אך כמו דוד בן-גוריון,

מורו ורבו, היה תמיד בטוח שרק מעשים ישראלים ישנו את המצב, בכוח עובדות מוגמרות, ושמדינות העולם תכונה בסוף תמיד בעובדות אלה.

כבן נהלה היה איש מפא"י מלידה. אולם אין הוא שייך למפקדי משה שונים, חי"ש אלא למפלגת-על בלתי-רשמית: מפלגת דוד בן-גוריון. זוהי מפלגה יהודית לאומית, ש"מרתה העיקרית ליצור שטח מחייה לעם היהודי. יש לה הרבה יידיים במפלגות אחרות, ממשוחררי אצ"ל עד למשוחררי ההגנה. יש לה הרבה מתנגדים בתוך מפא"י עצמה.

המלחמה האחרונה. בשנים שאחרי המלחמה מילא תפקידו משה שונים, חי"ש תנאים הדחוקים האופייניים לרוב הפקידים ולקצינים הנבחרים של המדינה. תקציב המשפחה נעזר על ידי אשתו, שאירגנה ייצור שתיים בכפר של צולים ומכרה אותם, ועל ידי שני בניו הנערים, שצדו יונים לארוחות שבת. הבת הבכורה, יעל (15), מדריכה ב"צופים שבלטה לאחרונה בפעולתה לשבירת המחיצות בין הצופים היהודים והערבים, היא תלמידת ביה"ספ"ר תיכון חדש בתל-אביב.

דיין הרגיש בצורך למלא את אשר החסיר

(המשך תמוז 7)

בשליה, אהב לספר על רגע קריטי בו היתה חזיתו ליד לוד חשופה מבלי שנשארי לו רורבות, שעה שהגיעו ידיעות על התקפת הלגיון. "התכונתי לצאת בעצמי למעורב כה בראש עובדי המטה שלי. אך לפתע ראיתי ענן של אבק. היה זה משה וגדודו, שחזרו מפעולה קשה בחזית הדרום. מבלי לאבד רגע, מאובקים ומלוכלכים כפי שהיו, נכנסו מיד לחזית החדשה."

לזו היה איש מפי"ח... הנוער העברי הוציא מתוכו מנהיגים מעטים. הוא תמיד הצטיין יותר במילוי פקודות מאשר בקביעת קו. כמעט כל המנהיגים הצעירים שישנם התגבשו דחקא בשטח הצבאי — אולי מפני שהיה זה השטח היחיד בו הטילו האבות את האחריות, מחוסר ברירה, על אנשים צעירים. השטח הצבאי, בו שולט המעשה על

* כמה משרידי ההיטלרניים השובבים, ש"חיברו בסיום קורסים, התפרסמו בציבור. פחות ידועים שרירי הרציניים, הספוגים טני טימנטוליות חיילית, כגון שיר שהביע את תחושתו של חייל פצוע לחבריו, לבל ישאירוהו בשדה.

* שנים האחרונות אחרי ששדה כבר "הצטנר", היה דיין מראה לו סימנים קטנים של תשומת-לב וחיבה, שולח לו מדי פעם תמונה ישנה של פעולתם המשותפת או כבש מאיזור הדקום.